

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI
FAOLIYATI, O'ZGARISH VA MUAMMOLAR**

Andijon davlat pedagogika instituti

Katta o'qituvchisi: Nigora Atabaeva Maxmudjanovna

Andijon davlat pedagogika instituti

Katta o'qituvchisi: Muxabbat Sodiqova Salimovna

Oligofrenopedagogika 101-gurux talabasi

Botirjanova Dildora Botirjon qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida ommaviy axborot vositalari faoliyatining o'zgarish va muammolar qisqacha ko'rib chiqiladi.

Аннотация: В данной статье кратко рассматриваются изменения и проблемы деятельности СМИ в Республике Узбекистан.

Annotation: this article will briefly consider the changes and problems of media activity in the Republic of Uzbekistan.

Kalit so'zlar: OAV, ommaviy axborot, faoliyat, , Mustaqil bosma ommaviy axborot vositalari Administratsiya, ommaviy kommunikatsiyalar,

Ключевые слова: СМИ, СМИ, деятельность, , независимые печатные СМИ администрация, массовые коммуникации,

Keywords: Media, Media, Activity, , independent print media Administration, mass communications,

Bugungi kunda OAV jamiyat hayotida asosiy rol ni o'ynamoqda. Shu jumladan, OAV ning O'zbekiston ijtimoiy-siyosiy hayotidagi o' rni ham tezlik bilan mustahkamlanib bormoqda. Ommaviy axborot vositalarining mamlakatimizdagi faoliyatining tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, 1991-yili mamlakatimizda bor yo' gi 395 ta OAV faoliyat yuritgan. 2016- yilga kelib ularning soni 1437 taga yetgan bo'lsa, bugun ularning soni 2 mingga yaqinlashdi va ularning aksariyati xususiydir. O'zbekistondagi ommaviy axborot vositalari uchun zamonaviy mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirish maqsadida Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti tashkil etildi. O'zbekiston Jurnalistlari ijodiy uyushmasi, Milliy matbuot markazi, Elektron ommaviy axborot vositalari milliy assotsiatsiyasi, Mustaqil bosma ommaviy axborot vositalari va axborot agentliklarini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish jamoat fondi va Xalqaro press klub kabi tashkilotlar muvaffaqiyatli faoliyat yuritmoqda. O'zbekistonda yetakchi xorijiy OAV vakillari, jumladan Reuters, France Press, BBC, The Economist, Xinhua, «Amerika Ovozi», «Fergana.Ru», Eurasianet muxbirlari erkin ishlamoqdalar. O'zbekistonda jamoatchilik bilan aloqalar, xalq bilan muloqot muhim ijtimoiy institutga aylanmoqda.

Jamoatchilik fikri – fuqarolik jamiyatini o‘zida aks ettiradigan bamisoli bir ko‘zgu ekanligi hayotda o‘z isbotini topmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2017 yil 27 iyun – Matbuot va ommaviy axborot vositalari xodimlari kuni munosabati bilan soha xodimlariga yo‘llagan tabrigida ta‘kidlanganidek, —Xalq bilan muloqot, odamlarning orzu-intilishlari, dardu tashvishlari bilan yashash davlat siyosati darajasiga ko‘tarilayotgan bugungi kunda har bir ommaviy axborot vositasi chinakam muloqot maydonchasiga, erkin fikr minbariga aylangan taqdirdagina biz o‘z oldimizga qo‘ygan maqsadlarga erisha olamiz. O‘zbekiston Respublikasining 2014 yil 5 mayda qabul qilingan —Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risidagi qonunida (1- ilova) Axborot xizmatlarining huquqiy asosi mustahkamlandi. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 17 fevralda qabul qilingan —O‘zbekiston Respublikasi davlat va xo‘jalik boshqaruvi organlarining axborot xizmatlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi 125- qarorida (2-ilova) davlat va xo‘jalik boshqaruvi sohasida ochiqlik va shaffoflikka asoslangan samarali qarorlar qabul qilish tizimini joriy etish, axborot olishda mansabdor shaxslarning jamiyat oldidagi hisobdorligi, ochiqligi va mas‘uliyatini ta‘minlash vazifalari belgilab berildi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 iyundagi —Ommaviy axborot vositalari mustaqilligini ta‘minlash hamda davlat organlari va tashkilotlari axborot xizmatlari faoliyatini rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risidagi qarori (3-ilova) mazkur sohani yanada rivojlantirishda g‘oyat muhim qadam bo‘ldi. Mazkur qonun va qaror ijrosini ta‘minlash maqsadida Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Jurnalistika fakultetida, O‘zbekiston Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiya universitetida, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti Xalqaro jurnalistika fakultetida, Qoraqalpog‘iston davlat universiteti Jurnalistika bo‘limida —Axborot xizmatlari fani o‘qitilmoqda. Mazkur oily ta‘lim muassasalariga 2019-2020 o‘quv yilidan e‘tiboran Axborot xizmatlari yo‘nalishida ham abituriyentlar qabul qilina boshlagani, shu sohada kadrlar tayyorlashga ixtisoslashtirilgan fakultetlar tashkil etilayotgani muhim voqelikdir. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 2 fevral kuni qabul qilingan —Axborot sohasi va ommaviy kommunikatsiyalarni yanada rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risidagi farmonida —Davlat organlari, xo‘jalik boshqaruvi organlari, davlat korxonlari va tashkilotlari matbuot xizmatlarining jamoatchilik va ommaviy axborot vositalari bilan o‘zaro hamkorligi yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmagani qayd etilib, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi zimmasiga davlat organlari va boshqa tashkilotlarga ular faoliyatining ochiqligini ta‘minlashda, davlat xizmatchilariga ommaviy axborot vositalari bilan ochiq, ommaviy o‘zaro hamkorlik qilish madaniyatini singdirishda, shu jumladan, ularning Axborot xizmatlari (jamoatchilik bilan ishlash bo‘yicha bo‘linmalari)

faoliyatini muvofiqlashtirish va uslubiy jihatdan ta‘minlash orqali ko‘maklashish vazifasi ham yuklatildi. Bu vazifalar to‘la-to‘kis bajarilishi uchun avvalo har bir vazirlik, idora, muassasa va tashkilotning Axborot xizmatlari ham mas‘uldirlar. Hayot ko‘zgusi hisoblanmish matbuot —to‘rtinchi hokimiyat darajasiga ko‘tarilmog‘i lozimligi ko‘p bora ta‘kidlangan. Bu borada hali oldimizda turgan vazifalar juda ko‘p. Mamlakatimiz ommaviy axborot vositalari uzoq vaqt mafkuraviy va ma‘muriy nazorat ostida ishlagani tufayli ularning hali-beri bu holatdan chiqishi, avvalo psixologik jihatdan o‘zini erkin his etishi qiyin kechmoqda. Shu sababli ular o‘zi uchun yangi bo‘lgan hozirgi vaziyatda ba‘zan hali ham nima qilish yoki nima qilmaslik haqida yuqoridan ko‘rsatma kutib o‘tirgandek ko‘rinishi to‘g‘ri tanqid qilinmoqda. Shu o‘rinda ba‘zi tanqidiy-tahliliy fikrlarga e‘tibor qaratsak. www.kun.uz saytida berilgan xabarda quyidagilar bayon etilgan: —O‘zbekiston Respublikasi bosh vaziri Abdulla Aripov OAV bo‘yicha selektor o‘tkazmoqda. Hukumat rahbari vazirlik, hokimlik idoralari va boshqa tashkilotlarda OAV bilan ishlash talab darajasida emasligini tanqidga oldi. «Bugungi kunda OAV mamlakatda sodir bo‘layotgan dolzarb voqealarga tezkor munosabat bildirmoqda. Matbuotda ham turli mavzulardagi tanqidiy va tahliliy materiallar keskin ko‘paydi. Bu esa jamoatchilik fikri shakllanishida muhim rol o‘ynamoqda. Tan olish kerak, bundan 2-3 yil avval OAVdagi bunday ochiqlikni ko‘pchilik tasavvur ham qila olmasdi. Ammo davlat organlari va OAV o‘rtasida hamkorlik qanday yo‘lga qo‘yilgani haqidagi savolga javob yo‘q. To‘g‘risini aytish kerak, ba‘zi rahbarlar matbuot bilan ishlashni ikkinchi va hatto beshinchi darajali ish deb qaramoqda. Ba‘zi tashkilotlar Axborot xizmati vakillariga yetarli sharoit yaratib bermagan. Shu kungacha 20 ga yaqin davlat va xo‘jalik boshqaruv organlarida, 150 dan ortiq tuman, shahar va viloyat hokimliklarida Axborot xizmatlari tashkil qilinmagan. Boriga ham yana boshqa ishlar topshirib qo‘yilganki, u o‘z ishi bilan shug‘ullanishga ulgurmaydi ham... deydi Aripov.

Bunday tanqidiy-tahliliy fikrlarga yana bir misol tariqasida www.uza.uz saytida berilgan —Saida Mirziyoyeva: —Axborot xizmatlari tizimini tubdan takomillashtirish lozim. sarlavhali xabarda yanada teranroq va tahliliy fikrlar bayon etilgan. Berilgan xabarga ko‘ra —Hyatt Regency Tashkent mehmonxonasida —OAV sohasida milliy qonunchilikni yanada takomillashtirishning dolzarb masalalari mavzusida respublika konferensiyasi o‘tkazilgan. Konferensiyada agentlik direktor o‘rinbosari Saida Mirziyoyeva ham o‘z ma‘ruzasi bilan ishtirok etgan. Ma‘ruzada ta‘kidlanishicha, o‘tkazilgan tahlillar va o‘rganishlar shuni ko‘rsatmoqdaki, sohada eng asosiy muammo, bugungi kunda yagona davlat axborot siyosati to‘g‘risidagi konseptual hujjatning mavjud emasligidir. Hozirda esa ushbu hujjat tayyorlanmoqda. Shuningdek, Saida Mirziyoyeva o‘z nutqida davlat va xo‘jalik tashkilotlari Axborot xizmatlari faoliyatidagi mavjud kamchiliklar xususida alohida to‘xtaldi. Sohada ish hajmining ko‘p, zamonaviy talablarga javob bera olmayapti. Mavjud sharoitlarning yetarli

darajada emasligi sabab axborot xizmatlari faoliyati qoniqarsiz ahvolda qolib ketmoqda. O’ndan ortiq respublika darajasidagi tashkilotlar, ko’pgina tuman va shahar hokimliklarida haligacha axborot xizmati faoliyati tashkilotlari etilmagan. Ko’plab davlat va xo’jalik tashkilotlari veb-saytlari, ijtimoiy tarmoqlardagi rasmiy sahifalarida axborotlar yetarli darajada emasligini ham tanqid qilindi. – Ularning veb-saytlariga kiruvchilarning umumiy soni 400 ming, Facebook ijtimoiy tarmog’idagi rasmiy sahifalariga murojaat qiluvchilar soni 150 ming, Telegram tarmog’ida a’zolar 300 ming nafardan oshmaydi,— dedi Saida Mirziyoyeva.— O’zbekistonda internetdan foydalanuvchilar soni 20 milliondan ortiq ekanini hisobga olsak, yuqoridagi ko’rsatkichlardan o’zingiz xulosa olishingiz mumkin. Saida Mirziyoyeva shu va boshqa bir qator kamchiliklarni sanab o’tar ekan, «Axborot xizmatlari tizimini tubdan takomillashtirish lozim», deya qat’iy ta’kidladi. Mamlakatimizda Axborot xizmatlari tizimini takomillashtirish borasida muhim qadamlar qo’yildi. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 15 fevral kuni e’lon qilingan —O’zbekiston Respublikasi davlat va xo’jalik boshqaruvi organlarining axborot xizmatlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risidagi 125-sonli qarori sohani yanada rivojlantirish uchun huquqiy asos bo’lib xizmat qiladi. Qarorda qayd etilganidek, hozirgi shiddat bilan rivojlanayotgan dunyoda axborot va bilim eng muhim milliy resurslarga, ularni yaratish va tarqatishni ta’minlovchi tizimlar esa – barqaror rivojlanishning strategik omillariga aylanmoqda. Ushbu sharoitlarda O’zbekistonda demokratik huquqiy davlatni va ochiq adolatli fuqarolik jamiyatini qurish, shuningdek, insonning huquq va erkinliklari himoya qilinishini ta’minlashdek strategik maqsadga erishish, davlat boshqaruvining sifati davlatning axborot, bilim va innovatsiyalarga asoslangan modeliga o’tishini ta’minlaydigan axborotni va bilimni yaratish, qabul qilish va tarqatish imkoniyatlari bilan belgilanadi. Shu munosabat bilan davlat va xo’jalik boshqaruvi sohasida ochiqlik va shaffoflikka asoslangan samarali qarorlar qabul qilish tizimini joriy etish, axborot olishda mansabdor shaxslarning jamiyat oldidagi hisobdorligi, ochiqligi va mas’uliyatini ta’minlash zarur. Bu davlat va xo’jalik boshqaruvi apparatining samarali faoliyat yuritishi hamda jamiyatda adolatni qaror toptirishning muhim sharti hisoblanadi. Bunda jamiyatni davlat va xo’jalik boshqaruvi organlarining faoliyatidan keng xabardor qilish, ularning aholi oldidagi hisobdorligini ta’minlash «Xalq davlat hokimiyatining birdan-bir manbaidir» degan konstitutsiyaviy normani amalga oshirishning, «Xalq davlat idoralariga emas, balki davlat idoralari xalqimizga xizmat qilishi kerak» degan ezgu g’oyani ro’yobga chiqarishning muhim sharti hisoblanadi. Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda OAV alohida o’rin tutadi. Chunki aynan OAV globallashtirish sharoitida yurtimizda kechayotgan eng muhim voqealar, amalga oshirilayotgan yangilanishlar, qabul qilinayotgan normativ-huquqiy hujjatlarni keng yoritish orqali davlat va jamiyat o’rtasida o’ziga xos ko’prik

vazifasini bajarmoqda. Mazkur qonun axborotdan foydalanish erkinligini, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari mansabdor shaxslarining jurnalistga zarur axborotni, qonunda belgilanganidek, 7 kunlik muddatda taqdim etish majburiyatini ta‘minlash orqali ushbu kafolatlarni yanada mustahkamlaydi. Bu axborot olishdagi ba‘zi paysalga solish holatlarini bartaraf qiladi, shuningdek, jurnalist materialining tezkorligini, ishonchliligini hamda sifatli bo‘lishini ta‘minlaydi. Jamiyatda oshkoralikni ta‘minlash oson kechmaydi. Unga to‘sqinlik qiladiganlar uchrab turishi sir emas. Biroq, qandaydir to‘sqinlik bor ekan, deb qo‘l qovushtirib o‘tirish ham yaramaydi. Burgaga achchiq qilib, ko‘rpaga ot qo‘yish – oshkoralikni ta‘minlash yo‘lidagi sa‘y-harakatlarni chippakka chiqarib qo‘yish bilan barobar. U holda nima qilmoq kerak, degan savolga qonuniy, ilmiy nuqtai nazardan javob topish yagona to‘g‘ri yo‘ldir! Ana shundagina amalda haqiqiy oshkoralikka erishish mumkin. Oshkoralik mohiyati – jamoatchilik fikri bilan hisoblashgan holda ish yuritish demak. —El-yurtimizning ezgu orzu-istaklarini ro‘yobga chiqarish, bu yo‘lda g‘ov bo‘lib turgan turli to‘siqlarni, byurokratizm, loqaydlik, ta‘magirlik, korrupsiya kabi salbiy illatlarni dadillik bilan ko‘tarib chiqib, ularga qarshi murosasiz jamoatchilik fikrini shakllantirishni o‘z kasbi, o‘z hayotining ma‘no-mazmuni deb biladigan jurnalistlarni men haqiqiy jurnalist deb hisoblayman,— deb ta‘kidladi Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev.— Albatta, barchamiz yaxshi tushunamiz, buning uchun ommaviy axborot vositalari vakillaridan nafaqat professional bilim va malaka, hayotiy tajriba, o‘z so‘zi uchun mas‘uliyat hissi, ayni vaqtda yuksak grajdanlik pozitsiyasi, ma‘naviy jasorat ham talab etiladi. Bunday maqsadga erishish uchun ommaviy axborot vositalariga qonunchilik nuqtai nazaridan, moddiy-texnik, o‘quv-uslubiy ta‘minot nuqtai nazaridan yanada keng imkoniyatlar yaratib berishimiz kerak

Darhaqiqat, jamiyatda, uning zamonaviy boshqaruv tizimida oshkoralikni ta‘minlash, jamoatchilik bilan aloqalarni takomillashtirishda jurnalistlarning ana shu sa‘y-harakatlari jamiyat boshqaruvi tizimida o‘z samarasini ko‘rsatishi shubhasiz. Oshkoralik asosan matbuot erkinligi bilan chambarchas bog‘liq ekan, mamlakatimizda bu borada ham qonun ustuvorligi ko‘zga yaqqol tashlanadi. Ya‘ni, O‘zbekiston Respublikasining «Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida»gi qonuni (yangi tahriri) 5-moddasi «Ommaviy axborot vositalari erkinligi» deb nomlangan bo‘lib, uning ikkinchi bandi quyidagicha: «Har kim, agar qonunda boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo‘lsa, ommaviy axborot vositalarida chiqish, o‘z fikri va e‘tiqodini oshkora bayon etish huquqiga egadir»

Qonun ijrosi bilan kuchli. Biroq, o‘sha ijroni kim ta‘minlashi kerak, degan haqli savol tug‘iladi. Aytish mumkinki, har bir sohada faoliyat ko‘rsatayotgan mutasaddilargina tegishli qonunlarda belgilangan vazifalarni bajarishlari taqozo etiladi. Yuqorida zikr etilgan matbuot erkinligini ta‘minlash asosan jurnalistlar, OAV xodimlari zimmasiga tushishini izohlashga hojat yo‘q. Haqiqiy demokratik matbuot

ko'rsatma asosida yashay olmasligi haqida aytilgan fikrlar amalda o'z ifodasini topishi zarur. Bu o'z navbatida jamiyatda zamonaviy boshqaruvni yanada takomillashtirishga xizmat qilishi shubhasiz.

Xulosa o'rnida shuni takidlash joizki chuqur bilim va kasb mahoratini, ona tili bilan birga chet tillarni, faol fuqarolik pozitsiyasini, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, notiqlik malakasini puxta egallashlariga alohida e'tibor qaratishi kerakligini bildirdi. Xabarda aytilishicha, agar yuqori malakali kadrlar tayyorlashda —xalqimizning boy ma'naviy merosiga tayansak, bu ish yanada samaraliroq bo'ladi. Jadidlar merosi, shu jumladan bu yil 145 yillik tavallud sanasi keng nishonlanayotgan ulug' alloma va publitsist Mahmudxo'ja Behbudiyning milliy jurnalistika maktabi ayniqsa muhim ahamiyatga ega. Hozirgi kunga kelib O'zbekistonda ko'pchilikning e'tiborini o'ziga jalb qiluvchi muammoning yoki voqeaning xabari matbuotda chiqqanidan so'ng omma ichida qanday ijtimoiy rezonans yaratganini talqin qilish jarayoni jurnalistlarimizdan ulkan kasbiy mahorat talab qiladigan eng muhim ishlardan biri bo'la boshladi. O'zbekistonlik jurnalistlar tomonidan mustaqil jurnalistik tadqiqotlar olib borilib, jamiyatimizdagi mavjud muammolarning tafsiloti mutasaddilar oldiga ko'ndalang qo'yish ishlari qanday amalga oshirilishini ommaga yoritish evaziga aholi orasida huquqiy savodxonlik rivojlanishi turgan gap. Natijada jamiyatimizdagi vaziyat hozirgidan mutlaqo boshqacha ijobiy tus olishi aniq

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. www.kun.uz 30.07.2019 ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME
2. | ISSUE 2 | 2021 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 723 Academic Research, Uzbekistan 264 www.ares.uz
3. Ahatova I. —Saida Mirziyoyeva: << Axborot xizmatlarini tizimini tubdan takomillashtirish lozim!>> <http://uza.uz/oz/society/saida-mirziyeeva-akhborotkhizmatlari-tizimini-tubdan-takomi-28-05-2019>
4. O'zbekiston Respublikasining —Ommaviy axborot vositalari to'g'risidagi qonuni (yangi tahriri). — www.lex.uz
5. Prezident OAV xodimlarini tabrikladi va professionallikga chaqirdi. <https://www.gazeta.uz/oz/2020/06/26/president-media>
6. O'zbekiston Respublikasining —Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risidagi qonuni. Axborot va axborotlashtirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. —T.: Adolat, 2008.
7. O'zbekiston Respublikasining —Ommaviy axborot vositalari to'g'risidagi (yangi tahriri) qonuni. /Axborot va axborotlashtirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. —T.: Adolat, 2008
8. To'liqin Eshbekov. Axborot xizmatlari. O'quv qo'llanma. Toshkent-2019.